

УДК 341.4

DOI 10.33244/2617-4154.3(16).2024.266-274

Г. В. Дідківська,*д-р юрид. наук, професор,**e-mail: galynadid@gmail.com***ORCID ID 0000-0003-1714-4804;****А. М. Бондаренко,***здобувач вищої освіти**e-mail: bondarenkoa034@gmail.com***ORCID ID 0000-0003-2493-8557;****Д. Г. Мізецька,***здобувач вищої освіти,**Державний податковий університет**e-mail: mizetdarina@gmail.com***ORCID ID 0009-0002-4973-5406**

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ: РОЛЬ ОЗНАК, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА КВАЛІФІКАЦІЮ ЗЛОЧИНУ

Стаття присвячена дослідженню особливостей кваліфікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в умовах воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку зі збройною агресією РФ. Автори акцентують на проблемі врахування ознак, що впливають на кваліфікацію злочину під час застосування норм розділу XX Кримінального кодексу України. Розкриваються особливості кваліфікації пропаганди війни, планування та ведення агресивної війни, порушення законів та звичаїв війни, застосування зброї масового знищення, геноциду в контексті масштабного збройного конфлікту. Аналізується вплив таких обставин, як вчинення злочину щодо цивільного населення, особлива жорстокість, масштабність та систематичність злочинних дій, настання тяжких наслідків, використання службового становища військовослужбовцями чи представниками влади держави-агресора на суспільну небезпечність діяння. Досліджується роль ознак, зокрема добровільної відмови, примусу, стану сильного душевного хвилювання, під час призначення покарання за злочини проти миру та безпеки людства. Зазначається, що правильне врахування ознак, що впливають на кваліфікацію злочину, є запорукою реалізації принципу справедливості кримінального провадження, диференціації відповідальності та індивідуалізації покарання за воєнні злочини. Обґрунтовується потреба в комплексному підході до кваліфікації, який би

забезпечував невідворотність відповідальності за найтяжчі злочини та водночас гарантував справедливість і співрозмірність покарання. Автори формулюють пропозиції щодо вдосконалення кримінально-правового механізму протидії воєнним злочинам з урахуванням викликів воєнного стану.

Ключові слова: воєнний стан, злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, кваліфікація, ознаки, що впливають на кваліфікацію злочину.

Постановка проблеми. В умовах активних бойових дій, тимчасової окупації значної частини України та систематичного вчинення російськими військовими численних воєнних злочинів гостро постає проблема притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Ефективність цього процесу значно залежить від правильної кваліфікації вчинених діянь з урахуванням усіх обставин, що впливають на суспільну небезпечність злочинів та ступінь вини правопорушників.

Особливої уваги в цьому контексті потребують злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, відповідальність за які передбачена розділом XX Кримінального кодексу України. Йдеться про пропаганду війни, планування та ведення агресивної війни, порушення законів та звичаїв війни, застосування зброї масового знищення, геноцид та інші особливо тяжкі злочини, що становлять серйозну загрозу не лише для України, а й для всього людства. Складність кваліфікації цих діянь в умовах воєнного стану зумовлена як масштабністю збройного конфлікту, так і потребою в урахуванні широкого спектра ознак, що впливають на кваліфікацію злочину.

З одного боку, наявність таких обставин, як вчинення злочину щодо цивільного населення, особлива жорстокість, масштабність та систематичність злочинних дій, настання тяжких наслідків, використання службового становища військовослужбовцями чи представниками влади держави-агресора значно підвищує суспільну небезпеку діяння та має тягнути більш суворе покарання. З іншого боку, добровільна відмова особи від доведення злочину до кінця, вчинення його внаслідок примусу, погрози чи обману, стан сильного душевного хвилювання, спричинений неправомірними діями потерпілого, можуть розглядатися як пом'якшувальні обставини під час призначення покарання. Встановлення балансу між цими полярними чинниками та надання їм належної кримінально-правової оцінки є надзвичайно складним завданням в умовах воєнного стану.

Від правильного врахування ознак, що впливають на кваліфікацію злочину, під час застосування норм КК України залежить реалізація принципу справедливості кримінального провадження, диференціація відповідальності винних осіб та індивідуалізація покарання за воєнні злочини. Лише так можна уникнути як невиправданого послаблення відповідальності за тяжкі злочини, так і надмірної репресивності щодо осіб, які вчинили злочини за менш обтяжувальних обставин. Враховуючи безпрецедентність ситуації, в якій опинилася Україна, відсутність чітких нормативних орієнтирів та неоднозначну правозастосовну практику, дослідження цієї проблеми набуває особливої актуальності та значущості.

Дідківська Г. В., Бондаренко А. М., Мізецька Д. Г. Актуальні питання кваліфікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: роль ознак, що впливають на кваліфікацію злочину

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика кваліфікації злочинів проти миру та безпеки людства досліджувалася у працях таких науковців, як Н. С. Кончук, В. П. Пилипенко, В. П. Базов, С. М. Мохончук, О. В. Червякова, О. В. Попович, О. М. Броневицька, Ю. В. Луценко, М. В. Сийплові, С. П. Кучевська та інших. Зокрема, у публікаціях 2022–2023 років (Н. С. Кончук, В. П. Пилипенко, О. В. Червякова та ін.) акцентується увага на особливостях кваліфікації воєнних злочинів саме в контексті збройної агресії Росії проти України. Дослідники аналізують міжнародне та національне законодавство, виокремлюють проблемні аспекти та колізії у правозастосуванні.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження особливостей кваліфікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в умовах воєнного стану, запровадженого в Україні у зв'язку зі збройною агресією.

Виклад основного матеріалу. Особливості кваліфікації злочинів, передбачених розділом XX Кримінального кодексу України, в умовах воєнного стану.

Пропаганда війни (ст. 436 КК) в умовах активних бойових дій набуває особливого змісту та суспільної небезпечності. Публічні заклики до агресивної війни або розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із такими закликами з метою їх розповсюдження фактично легітимізують збройну агресію та спонукають до ескалації конфлікту [5, с. 182]. У таких умовах важливо враховувати не лише зміст самих закликів, а й контекст, масштаби впливу та наслідки їх поширення. Ознаками, що впливають на кваліфікацію злочину, можуть бути використання ЗМІ або мережі «Інтернет», вчинення представником влади, повторність, тяжкі наслідки.

Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК) є особливо актуальними в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Ключовим є доведення факту агресивного характеру війни та конкретної ролі особи у злочинних діях. Для правильної кваліфікації необхідно встановити наявність плану агресивної війни, фактів створення матеріальних засобів ведення такої війни, а також безпосередніх актів застосування збройної сили [3, с. 58]. Ознакою, що впливає на кваліфікацію злочину, є вчинення злочину особою, яка займає особливо відповідальне становище, насамперед вищим військовим командуванням або політичним керівництвом держави-агресора.

Порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК) охоплює широкий перелік діянь, зокрема жорстоке поводження з військовополоненими, вивезення цивільного населення для примусових робіт, розграбування національних цінностей, застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом тощо [9, с. 220]. Кваліфікація за цією статтею вимагає встановлення конкретних фактів порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема положень Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них. Ознаками, що впливають на кваліфікацію злочину, є загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК) набуває загрозливої актуальності в умовах загострення міжнародної напруженості та ядерного шантажу з боку держави-агресора. Кваліфікація цього злочину передбачає доведення самого

факту застосування зброї масового знищення (ядерної, хімічної, бактеріологічної тощо) або наказу про її застосування. Для притягнення до відповідальності необов'язково настання реальних наслідків, сам факт застосування визнається закінченим злочином [8, с. 125]. Ознаками, що впливають на кваліфікацію злочину, є спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків.

Геноцид (ст. 442 КК) є одним з найтяжчих злочинів проти людяності. В умовах війни окремі факти геноциду можуть маскуватися під воєнні дії. Для кваліфікації діяння як геноциду необхідно довести спеціальний умисел на повне або часткове знищення певної національної, етнічної, расової чи релігійної групи. Обов'язковими елементами є: 1) об'єктивна сторона у формі вбивства членів такої групи, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, створення життєвих умов, розрахованих на знищення групи, запобігання дітонародженню, насильницька передача дітей; 2) вчинення діяння саме через належність жертв до певної групи [7, с. 130]. Кваліфікація геноциду вимагає доведення системності дій, масштабності наслідків, мотиву упередженого ставлення та дискримінації.

Так, воєнний стан впливає на кваліфікацію злочинів проти миру та безпеки людства, вимагаючи врахування конкретних обставин збройного конфлікту, встановлення відповідності діянь нормам міжнародного гуманітарного права. Ключовими ознаками, що впливають на кваліфікацію злочину, є масштабність наслідків, системність злочинних дій, використання службового становища, мотиви ворожнечі та дискримінації. Правильна кваліфікація цих злочинів має вирішальне значення для притягнення до відповідальності військових та політичних керівників держави-агресора.

Ознаки, що впливають на кваліфікацію злочину, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в умовах воєнного стану. Вчинення злочину щодо певних категорій осіб, зокрема цивільного населення, є обтяжувальною обставиною під час кваліфікації злочинів проти миру та безпеки людства. Міжнародне гуманітарне право встановлює особливий захист для цивільних осіб, які не беруть участі в бойових діях. Умисне вчинення щодо них діянь, передбачених стст. 437–438 КК України (вбивства, катування, нелюдське поводження тощо), свідчить про підвищену суспільну небезпечність та цинічність дій винних осіб [13, с. 624]. Так само ознаками, що впливають на кваліфікацію злочину, можуть бути вчинення злочинів щодо жінок, дітей, осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, медперсоналу, що перебуває під захистом Женевських конвенцій.

Масштабність і систематичність вчинюваних злочинних дій суттєво підвищують суспільну небезпечність злочинів проти миру та безпеки людства. Широкомасштабність передбачає охоплення злочинними діями значної території, великої кількості потерпілих, тривалий період вчинення. Систематичність означає стійку повторюваність однорідних злочинних дій, їх внутрішній взаємозв'язок [2, с. 158]. Наявність цих ознак свідчить про цілеспрямованість дій, ретельну підготовку, наявність плану вчинення злочинів. Врахування масштабності та систематичності дає змогу надати правильну оцінку характеру збройного конфлікту, виявити тенденції війни на знищення мирного населення.

Настання тяжких наслідків є ознакою, що впливає на кваліфікацію злочину, багатьох злочинів проти миру та безпеки людства (зокрема, передбачених ч. 2 ст. 438, ч. 2 ст. 439, ст. 442 КК України). Тяжкість наслідків оцінюється з урахуванням кількості загиблих, характеру та розміру шкоди здоров'ю потерпілих, матеріальних збитків, екологічної шкоди, впливу на суспільно-політичну обстановку тощо. Загибель великої кількості людей, знищення населених пунктів, руйнування критичної цивільної інфраструктури самі по собі можуть кваліфікуватися як тяжкі наслідки. Вони мають оцінюватися в сукупності з характером діяння та формою вини [12, с. 313].

Вчинення злочину військовослужбовцем або представником влади значно підвищує суспільну небезпеку діяння та тягне більш суворе покарання. Це пов'язано з особливим статусом, повноваженнями та обов'язками цих суб'єктів. Військовослужбовці зобов'язані дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, захищати цивільне населення, поранених та полонених. Представники влади мають діяти в інтересах свого народу та держави. Зловживання ними своїм службовим становищем для вчинення воєнних злочинів є ознакою, що впливає на кваліфікацію злочину [11, с. 178]. Це стосується насамперед вищого військового командування та політичного керівництва, які використовують збройні сили та владні повноваження для ведення агресивної війни та порушення законів війни.

Ознаки злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в умовах воєнного стану. Добровільна відмова від злочину на стадії готування чи замаху є обставиною, що вилучає кримінальну відповідальність за злочини проти миру та безпеки людства. Згідно з ч. 1 ст. 17 КК України «добровільною відмовою є остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо водночас вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця» [6]. Особливе значення ця норма має для причетних до злочинів осіб, які не є їх організаторами чи ініціаторами. Наприклад, військовослужбовець, який відмовився виконувати явно злочинний наказ про вбивства чи катування цивільних осіб, не підлягає відповідальності за відповідні статті КК України [6].

Примус, погроза чи обман під час залучення до злочину можуть розглядатися як обставини, що пом'якшують покарання. У ч. 2 ст. 40 КК України зазначено, що питання про кримінальну відповідальність особи, яка вчинила злочин під впливом фізичного примусу, вирішується відповідно до положень про крайню необхідність [6]. Якщо особа не могла чинити опір примусу і заподіяна нею шкода є менш значною, ніж відвернена, то вона може бути звільнена від відповідальності. Це має значення для оцінювання дій цивільних осіб на окупованих територіях, які могли залучатися до злочинної діяльності проти свого бажання. Водночас примус чи погрози не вилучають відповідальності військових за воєнні злочини, адже існування наказу не звільняє від відповідальності за явно злочинні дії [1, с. 136].

Вчинення злочину у стані сильного душевного хвилювання, спричиненого жорстоким поведінням, приниженням чи знущанням з боку потерпілого, розглядається як привілейована ознака у ст. 116 КК України (умисне вбивство у стані сильного душевного хвилювання).

Враховання ознак, що впливають на кваліфікацію злочину, дає змогу диференціювати кримінальну відповідальність за злочини проти миру та безпеки людства. Ознаки, що впливають на кваліфікацію злочину (вчинення злочину щодо цивільного населення, настання тяжких наслідків, вчинення військовослужбовцем тощо), дають змогу посилити покарання для тих, чиї дії спричинили більш серйозну шкоду охоронюваним цінностям. Інші ознаки (добровільна відмова, примус, стан сильного душевного хвилювання) вказують на менший ступінь суспільної небезпеки та надають підстави для пом'якшення відповідальності [5, с. 182]. Так, забезпечується індивідуалізація покарання з урахуванням конкретної ролі та ступеня вини кожного суб'єкта злочину.

Правильна кваліфікація з урахуванням усіх обставин сприяє призначенню справедливого покарання. В умовах збройного конфлікту надзвичайно важливо дати належну правову оцінку діям кожного учасника та співучасника воєнних злочинів. Покарання має враховувати характер і масштаби злочинних дій, форму вини, мотиви, цілі, наслідки діянь [2, с. 157]. Лише на основі ретельного аналізу всіх обставин можна визначити міру відповідальності й призначити покарання, яке буде співрозмірним вчиненому та відповідатиме принципу справедливості. Це особливо важливо з огляду на резонансність таких злочинів та суспільний запит на невідворотність відповідальності за найтяжчі порушення міжнародного права.

Диференціація відповідальності дає змогу виявити та покарати організаторів і найбільш активних учасників злочинів проти миру й безпеки людства. За загальним правилом вони несуть більш сувору відповідальність порівняно з іншими співучасниками. Зокрема, це стосується вищого військово-політичного керівництва держави-агресора, яке ініціює розв'язування агресивної війни та віддає накази щодо вчинення воєнних злочинів [9, с. 227]. Правильна кваліфікація дає можливість документувати системність дій організаторів, їх провідну роль та умисел на вчинення особливо тяжких злочинів. Це відкриває шлях до притягнення до відповідальності не лише рядових виконавців, а й тих, хто стоїть за злочинними наказами та політикою агресії проти інших держав.

Висновки. Отже, уведення воєнного стану суттєво впливає на кваліфікацію злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. В умовах активних бойових дій та збройної агресії з боку РФ особливої актуальності набуває питання правильного застосування норм КК України з урахуванням ознак, що впливають на кваліфікацію злочину.

Ознаки, що впливають на кваліфікацію злочину, як-от вчинення злочину щодо цивільного населення, масштабність і систематичність злочинних дій, настання тяжких наслідків, учинення військовослужбовцем або представником влади, дають змогу посилити відповідальність за найбільш небезпечні форми злочинів проти миру та безпеки людства. Їх наявність свідчить про підвищену суспільну небезпеку та цинічність дій винних осіб, що має знайти відображення в суворості покарання. Належна кваліфікація є передумовою для притягнення до відповідальності не лише рядових виконавців, а й організаторів та найбільш активних учасників злочинів, охоплюючи вище військово-політичне керівництво держави-агресора.

Для вдосконалення практики кваліфікації злочинів проти миру та безпеки людства в умовах воєнного стану необхідно: узагальнити та врахувати досвід документування воєнних злочинів під час агресії РФ проти України; привести національне законодавство у відповідність до сучасних викликів, зокрема деталізувати ознаки, що впливають на кваліфікацію злочину; налагодити співпрацю з міжнародними судовими установами для притягнення до відповідальності за злочини, які мають найвищий ступінь суспільної небезпеки; провести широку просвітницьку кампанію серед населення та військовослужбовців щодо нормативного змісту й ознак злочинів проти миру та безпеки людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар Б. В. Проблемні питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2023. С. 136.
2. Броневицька О. М. Кваліфікація воєнних злочинів в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 2. С. 154–159.
3. Загиней-Заболотенко З. А. Про особливі (спеціальні) правила кваліфікації злочинів в умовах війни. 2022. С. 55.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Кончук Н. С. Воєнні злочини: акценти кваліфікації в умовах російської агресії проти України. *Право і суспільство*. 2022. № 2. С. 181–187.
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Кучевська С. П., Зоріна О. Г. Відповідальність за воєнні злочини та злочини проти людяності в контексті збройного конфлікту в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 6(35). С. 129–133.
8. Луценко Ю. В. Застосування норм міжнародного кримінального права щодо воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту в Україні. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. Том 33 (72), № 3. С. 124–129.
9. Мохончук С. М., Якубов А. С. Воєнні злочини проти цивільного населення: міжнародне та національне право. *Журнал східноєвропейського права*. 2022. № 95. С. 217–227.
10. Пилипенко В. П. Воєнні злочини: поняття та класифікація. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2022. № 1. С. 56–62.
11. Попович О. В. Воєнні злочини як наслідок збройної агресії Росії проти України. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 23. С. 175–180.
12. Сийпловіч М. В., Ступник Я. В. Кримінально-правова охорона миру та безпеки людства: проблеми та перспективи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2021. № 5. С. 313–317.
13. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: через призму російсько-української війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 623–628.

Дідківська Г. В., Бондаренко А. М., Мізецька Д. Г. Актуальні питання кваліфікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: роль ознак, що впливають на кваліфікацію злочину

REFERENCES

1. Problematic issues of qualification of criminal offences against the foundations of national security of Ukraine. *Actual problems of national jurisprudence*. 2023. С. 136.
2. Qualification of war crimes in the context of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. *Actual problems of national jurisprudence*. 2022. № 2. С. 154–159.
3. Zahynii-Zabolotenko Z. A. On special (special) rules for qualifying crimes in wartime. The materials were reviewed and published in the author's edition. 2022. С. 55.
4. Constitution of Ukraine of 28 June 1996 (as amended). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Konchuk N. S. War crimes: accents of qualification in the context of Russian aggression against Ukraine. *Law and Society*. 2022. № 2. С. 181–187.
6. Criminal Code of Ukraine dated 05.04.2001 No. 2341-III (as amended). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
7. Responsibility for war crimes and crimes against humanity in the context of the armed conflict in Ukraine. *Prykarpattia Law Journal*. 2020. Issue 6(35). С. 129–133.
8. Lutsenko Y. V. Application of International Criminal Law on War Crimes in the Armed Conflict in Ukraine. *Scientific notes of Vernadsky TSU. Series: Legal Sciences*. 2022. Vol. 33 (72), № 3. С. 124–129.
9. War crimes against civilians: international and national law. *Journal of East European Law*. 2022. № 95. С. 217–227.
10. Pylypenko V. P. War crimes: concept and classification. *Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. № 1. С. 56–62.
11. War crimes as a consequence of Russia's armed aggression against Ukraine. *Legal Bulletin*. 2022. Issue 23. С. 175–180.
12. Syploki M. V., Stupnyk Y. V. Criminal Law Protection of Peace and Security of Humanity: Problems and Prospects. *Comparative and Analytical Law*. 2021. № 5. С. 313–317.
13. Responsibility for war crimes: through the prism of the Russian-Ukrainian war. *Legal scientific electronic journal*. 2022. № 5. С. 623–628.

G. V. Didkivska, A. M. Bondarenko, D. G. Mizetska. THE IMPACT OF MARTIAL LAW ON THE QUALIFICATION OF CRIMES AGAINST PEACE, HUMAN SECURITY AND INTERNATIONAL LAW AND ORDER: THE ROLE OF QUALIFYING AND PRIVILEGING FEATURES

The article is devoted to the study of the peculiarities of qualification of crimes against peace, human security and international legal order under martial law imposed in Ukraine in connection with the armed aggression of the Russian Federation. The authors focus on the problem of taking into account the qualifying and privileging features when applying the provisions of Chapter XX of the Criminal Code of Ukraine. The author reveals the peculiarities of qualification of war propaganda, planning and conduct of aggressive war, violation of the laws and customs of war, use of weapons of mass destruction, genocide in the context of a large-scale armed conflict. The author analyses the impact of such circumstances

---

Дідківська Г. В., Бондаренко А. М., Мізецька Д. Г. Актуальні питання кваліфікації злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: роль ознак, що впливають на кваліфікацію злочину

as the commission of a crime against the civilian population, particular cruelty, scale and systematic nature of criminal acts, grave consequences, and the use of official position by military personnel or representatives of the aggressor state authorities on the social danger of the act. The article examines the role of privileging features, in particular, voluntary refusal, coercion, and a state of great emotional distress, in sentencing for crimes against peace and security of mankind. It is noted that the correct consideration of qualifying and privileging features is the key to the implementation of the principle of fairness of criminal proceedings, differentiation of liability and individualisation of punishment for war crimes. The author substantiates the need for a comprehensive approach to qualification which would ensure the inevitability of liability for the most serious crimes and at the same time guarantee fairness and proportionality of punishment. The authors formulate proposals for improving the criminal law mechanism for combating war crimes with due regard to the challenges of martial law.

Keywords: *martial law, crimes against peace, human security and international law and order, qualification, qualifying features, privileging features.*

Стаття надійшла до редколегії 30 серпня 2024 року